IN-NAHLA

TA'

AGOSTINO LEVANZIN

GAZZETTA TA' CULL GIMGHA BIEX TGHALLEM U TIDDEFENDI IL POPLU

Ille tulit punctum qui miscuit utile dulci.

Giebha żeŭġ dac li għaraf ħallat il ħelu ma'l meħtieġ.

IL POETA LATIN ORAZJU.

6. **10 TA' OTTUBRU 1908.** **L-EUUEL SENA**

EMIGRAZZJONI.

Jecc ŭara li incunu għamilna chemm stajna biex ma inħallux il frustieri jnakkrulna il biċċa ħobż li ġa bdiet tonkos għalina, billi ma nagħmlulomx garanziji, billi ma noħorġulomx il flus li jinħtieġu biex jagħmluhom, billi nitgħallmu is-snajja tajjeb bħalhom, ma nitcabbrux f'il pagħi u ingibu ruħna seŭŭa ma' min iħaddimna; u ŭara li tcun saret dic il Cummissjoni li semmejt kabel biex ŭieħed jara x-jista jagħmel biex ikankal il cummerċ u xi industriji biex forsi ma jcollomx bżonn ħafna maltin iħallu pajjishom, allura, meta naraŭ li tasseŭ ma ħaŭnx ħobż għal cullħadd, icun il ŭakt li ŭieħed jaħseb għal l-emigrazzjoni.

Iżda dina, biex ŭieħed ma jibdielux li ħalla lil pajjisu, hemm bżonn li issir b'il għakal collu u m'hux ħorrox-borrox chif jagħmlu x-uħud.

Haŭn bosta li malli jgħaddilom minn moħħhom il ħsieb ta's-safar, jeŭ malli jisimgħu lil xi ħadd igħid li sejjer isiefer ilestu b'il għaġla erba xarbitelli ġo caxxa u jitilku għal bieb Alla.

Jecc tistaksieh fejn sejjer, iŭieġbec li ma jafx, sejjer għal għonk it-triek, fejn marru oħrajn, sejjer jiġri u jfittex xi xogħol b'it-tama kaŭŭija li sa fl-aħħar isibu; mingħajr ma jcun ħa xi informazzjonijiet fuk dac il pajjis biex jara ix-xogħol hux meħtieġ, x-pagħi jatu hemm, b-liema lingŭa jitħaddtu, jecc il clima hux tajjeb għalih, jecc hemmx ħafna li jafu is-sengħa tiegħu jeŭ le.

Dana ħażin ŭisk, għaliex hu difficili ħafna li ŭieħed jakbad art f-ħaġa jecc ma jħejjix ruħu għaliha kabel u jecc ma jcollux daŭc il ħŭejjeġ li jinħtieġu biex icun jista jidħol għaliha.

L'emigrazzjoni lili togħġobni ħafna u li cont naf xi tfisser seŭŭa, meta cont għażeb, bħal ma naf illum, chiecu actarx kiegħed bogħod ħafna minn dana il pajjis. Hi ħaġa sabieħa ħafna li ŭieħed jara pajjisi ġodda, draŭŭiet ġodda, li jitchisser tajjeb f'il-lingŭi. jara chif jiccummerċjaŭ f'artijiet oħra, jagħmilha ma' cull gens ta'nies biex jitgħallem il ħajja, u jara kuddiem għajnejħ ta'cull jum u ta' cull ħin, collox cbir, u b-hecc il ħsiebijiet u l'idejjiet tiegħu jicbru ucoll, u ma jibkax jaħseb ta'ċchejchen bħal ma jgegħluna naħsbu il ħŭejjeġ żgħar ta' dana il pajjis żgħejjer,

Il Malti cull fejn imur ituk, għal cull fejn jinxteħet jinfed, għandu ħila u ras, u jingħaddu b'il mijjiet, jecc m'hux bl-eluf, il maltin li barra minn Malta chellhom il ħila jistagħneŭ u jicsbu gieħ għalihom u għal pajjishom. Mur fl-aħħar truf ta'd-dinja u għandec issib xi malti. U daŭna collha, tista tgħid, telku għal għonk it-triek; aħseb u ara chemm jistgħu jirnexxu aħjar il maltin chiecu daŭna jatu cas kabel ma jsiefru biex icunu jafu fejn sejrin u jħejju ruħhom.

Ŭaħda m'il ħŭejjeġ li il maltin ma tantx jatu cas tagħha meta jsiefru hi il lingŭa. Hu ħażin ħafna li ŭieħed imur f-pajjis meta ma jġaħġaħx b'il lingŭa ta'daŭc in-nies li fosthom irid jakla il ħobż; icun kejsu mutu u trux kalb ħafna nies biex jiftihem u biex ifehmuh, jiddejjak hu u jdejjak lilom. Mela katt ma għandec tmur f-pajjis meta ma tafx il lingŭa tiegħu għaliex issib ruħec imfixchel bla tarf; u biex titgħal-

lem il-lingŭa b'il pratca tcun tric ħafna snin, u għalecc id-dum ħafna snin bla ma tista takbad art.

La tmur katt f'pajjis fejn icun hemm ħafna li jafu is-sengħa tiegħec. Tmurx tbieħ il ftħħar f-Birchircara għaliex tfalli sgur; staksi dejjem f-liema pajjis hemm ftit li jafu is-sengħa tiegħec mur hemm; tcun stmat, imfittex u takla il flus.

Staksi ftit ucoll għal clima, għaliex jecc l-arja ma tŭie-tiex, tmur biex timrad bogħod m'il familja, tonfok is-sold li jcolloc, u iddaŭŭar denbec agħar milli cont.

Meta issiefer ħu, jecc tista, xi sold f-butec biex ma taka fu'k ħadd sa chemm takbad taħdem. Jecc malli tasal tibda issa tissicca lil dan u issa tisloħ lil dac, cullħadd jibda jatic ix-xellug, titlef ħafna ħbieb u ma jcollocx min itic dac id-daŭl u daŭc it-tŭissijiet li jcolloc bżonn f'dac il pajjis ġdid, u li minn għajrhom actarx taħbat difrec u tidħol f-nassa għaŭġ.

Kejs ucoll li m'hux biss icolloc xi sengħa iżda li tcun tafha tajjeb. Jecc meta tmur hemm issib min jaf is-sengħa aħjar minnec, int tibka trejjak b-ħalkec miftuħ; u la torbot xejn għa'x hemm issib maltin bħalec, għa'x il maltin ta' Barra ma humiex bħal maltin ta' haŭn iżda igħinu u jakbżu għal xulxin. Neħħi daŭna il ħieles minn ġo moħħoc. Il csir-ir-ras ħadd ma jħobbu u jecc issiefer b'il ħsieb li tgħix b'il għac-carija, jarralec b'l-oħxon għaliex min iric jimxi il kuddiem irid jagħmlu b-ħiltu, għaliex f'id-dinja ħadd ma jgħidlec aħ-sel ŭiċċec biex tcun isbaħ minni.

Jecc tista kabel inseġ xi ħbieberija ma' xi ħadd li jcun ġa f'il pajjis; icun ħafna aħjar għalic għaliex meta tasal icol-loc għallinkas min itic xi parir, u li, f-art ġdida u kalb nies li ma tcun katt rajt ŭiċċhom kabel, jisŭielec ħafna.

Mela jecc taraŭ li haŭn Malta ma haŭnx ŭisa b'iż-żejjed għalicom u tħossu ix-xeŭka li tmorru timirħu f'pajjisi oħra biex tittantaŭ xorticom, meta icollcom il ħila, is-sengħa u is-saħħa, għala ma għandcomx tagħmluh bħal ma jagħmluh il ġnus ta' l Eŭropa collha?

Iż-żgħażaħ maltin għandom għajnuna cbira f'il flus li ħalleŭ-lom żeŭġ benefatturi ta' min ifaħħarhom, Bugeja u Papafiy.

Tgħallmu il lingŭa ta'l pajjis seŭŭa, morru armati b-sengħa tajjeb, la tmorrux biex timpiegaŭ irŭieħcom bi scrivani fejn icun hemm gozz żgħażaħ li jcunu jafu aktar lingŭi tajjeb meta intom ma tcunux tafu ħlief tlakilku ŭaħda jeŭ tnejn; aħdmu b-chemm Alla tacom ħila, okogħdu b'il għakal ħalli cullħadd jafdacom, la tberbkux is-sold li takilgħu ħalli issibuh meta tcunu kiegħdin, gi-bu ruħcom tajjeb ħalli tinħabbu u tagħmlu il ħbieb, la tissiccaŭ u tisolħu il ħadd, ħalli cullħadd jifthilcom ħiebu beraħ, ibżgħu għal saħħitcom għaliex hi il kofol ta' collox, u ittajru, ittajru, ja żgħażaħ, minn ma' djul ommcom, id-dinja hi kalila u hemm bżonn tifthu triek għa'r-rascom, ittajru mimlijin b'il ħeġġa għal ŭisa, id-dinja hi cbira ħafna u jecc timxu b'il għakal u seŭŭa Alla ma hu sejjer jonkoscom katt m'il ħniena u m'il għajnuna tiegħu.

AĦBARIJIET TA' MALTA.

Da'l ġranet giè jppresentat kuddiem l-Imħallfin ir-rapport li għamlu it-Tobba-Periti li geŭ magħżula biex jaraŭ jecc Toni Azzopardi (Xcora) hux miġnun jeŭ lè. Milli stajt nisma it-Tobba kalu li ma hux miġnun.

F'is-26 ta'dana sejjer isir eżami biex jidħlu l-apprendisti f'it-Tarznar. Jinħtieġu ħmistax il ŭieħed: tmien mastrudaxxi, car-pentier, fitter għal vapuri, żeŭġ ħaddieda u tliet fitters ta'l elettri-cità.

Il Festa ta'r-Rusarju f'il Cnisja ta'l Portu Salvu ta'l Belt dina is-sena jrnexxiet ferm. Iżda l-actar ħaġa li laktet lil cullħadd chien il panigircu sabieħ li għamel, b'it-taljan, il bravu predicatur Patri Gundisalvu Camilleri ta'd-Dumnicani. Jiena ili ħafna naf li dana il patri żagħżuħ hu intelligenti u bravu ħafna għaliex hu ŭieħed m'il ħbieb għeżież li għandi; iżda, ingħid is-seŭŭa, katt ma ħlomt li dana id-Dumnican għandu ħila hecc cbira. Il gazzetta b'l-ingliż "The Malta Herald" kalet illi dana il panigircu "was greatly admired both for its high flown language, style, and mastery and fluency of delivery," igifieri li intgħoġob ŭisk għal lingŭa sabieħa u magħżula, għa's-sura u għal mod li bih ippredica dana il bravu predicatur.

L-Ordni Dumnican għandu ħafna predicaturi tajbin ferm bħal ma huma il Majjistru Patri Lorenz Caruana u il Maj-jistru Patri Anġ Portelli. Issa dana l-Ordni, li ta' tant nies imsemmija għal għerf u għal kdusija, żied glorja oħra b'Patri Gundisalv Camilleri. Jiena nifraħlu b'kalbi collha.

Is-"Società Pro Infantia," nhar il Ħadd li gej, 11 ta'dana ix-xahar, sejra iżżomm taħdita f'Ħal Kormi, fejn iz-zuntier ta'l Cnisja, biex tgħallem lil l-ommijiet chif għandhom irabbu l-ulied-hom ħalli ma jmutux b'il gzuz chif kiegħed jiġri issa. Bi ħsiebu jitchellem, fost l-oħrajn, is-Sur Gużè Muscat-Azzopardi, li hu membru ta' dina is-Socjetà, u li dejjem issibu cull fejn hemm il gid u it-tagħlim ta'l poplu, Jitchellmu ucoll is-Sur Levanzin u is-Sur Bert Cesareo, li dan l-aħħar żammeŭ taħdita, li jrnexxiet ferm, f'it "Teatru Matteŭ Callus" ta'Ra-ħal Ġdid. Il Cappillan, il bravu Sac. Emmanuele Pace D.D. m'hux biss hu cuntent b'dina il ħaġa, iżda jcun hemm ucoll u silifna il bejt biex nitchellmu minn fuku. Daŭna it-taħdi-tiet jagħmlu gid cbir lil poplu għaliex igħallmuh ħafna ħŭej-jeġ sbieħ u meħtieġa, u għalecc nitma li in-nies ta' Ħal Kormi ma jonksux, u l-actar in-nisa billi huma l-actar li għandhom bżonn jitgħallmu fuk it-trobbija ta'l-ulied.

Mela nhar il Ħadd, f'il għaxra u nofs ta' f'il għodu, la tonksux.

Il Festa ta'r-Rusarju saret ucoll tajjeb ferm il Ħamrun, u jntgħoġbot ħafna il musica taħt id-direzzjoni ta's-Sur Fons Kis-saun, żagħżuħ intelligenti ħafna u li b'il mod il mod kiegħdin jerħulu f'jdejh il musica ta'l aħjar cnejjes ta'l campanja.

B'dispjacir cbir sejjer inħabbar il meŭt ta'l Cappillan ta'Ħal Safi, Dun Frangisc Sultana, D. D. Chien ragel bravu, ħabriechi, ta'kalb tajba u maħbub minn cullħadd.

L-Avucat il ġdid, Filippu Pullicino, bin l-Imħallef Pullicin, u dac li chien ħa l-eŭŭel premju f'il Cors ta'l Università, ħa, nhar il Gimgħa, f'it-2 ta'dana, il ġurament biex jibda jservi bħala avucat. Dana iż-żagħżuħ hu bravu ħafna, u ma jagħmel l-ebda għajb l'ir-razztu li tat lil Malta ħafna nies għorrief.

Jiena nitma li jimxi ħafna il kuddiem chif jisthokklu u nix-tieklu li jilħak imħallef bħal missieru u bħal nannuh.

ID-DUCA U ID-DUCHESSA TA'CONNAUGHT telku minn Londra għal Venezja f'it-8 ta'x-xahar; ŭara li jokogħdu hemm ftit ta'l granet, id-Duca jmur jagħmel l-ispezzjoni f'Cipru u f'Lixandra kabel ma jasal f'Malta f'it-30 ta'dana ix-xahar.

Ħafna nies m'il Ħamrun faħħruli ħafna l'is Sacerdot Santuc-ci, u kaluli li hu ħabriechi u intelligenti ŭisk. Ta'l Festa ta'r-Rusarju, li tant irnexxiet dina is-sena, hu hu il Procuratur.

Nhar il Ħadd li gej l-imfaħħrin Baned "La Vallette", u id-"Duke of Connaught" ta' Birchircara sejrin idokku żeŭġ pro-grammi sbieħ f'Sant'Anton.

"La Vallette" sejra jddokk bcejjeċ m'is-"Semiramide", m'il "Jone" u m'il 'Macbeth'; u id-"Duke of Connaught" sejra jddokk l-"Aida", il "Vespri Siciliani" u bcejjeċ oħrajn sbieħ.

Icun hemm festa m'il l-akŭa, logħob u lotterija bi premjijiet sbieħ, sparar għal versall, blalen ta' l-ajru u divertimenti oħra.

Id-dħul hu b-żeŭġ soldi biss u jibda f'is-sagħtejn u nofs.

Nhar il Hadd li gej, 11 ta'dana ix-xahar, il "King's Own" sejra jddokk fl-"Argotti" biex il kligh li jingabar imur gha's-Socjetà ta'S. Vincenz di Paoli, li jisthokkila cull ghajnuna billi hi mahluka biex tghin lil min hu batut.

Il programm sejjer jindakk taht id-direzzjoni ta'l imfahhar Surmast Aurelio Doncich li chif gharrfuna raġa giè biex jokghod ghal collox bhala Direttur ta'l "King's Own". Il programm li sejrin idokku hu collu ġdid, u fost il bcejjeċ l-ohra sejra jddokk Selection m'il "Cavalleria Rusticana", Sinfonija "Zingara", Minùett ġdid ta's-Surmast Doncich u ir-Raba Att ta't 'Trovatore'.

Nitma li jmorru hafna nies, l-eùùelnett biex ighinu l'is-Società ta'San Vincenz u it-tieni biex jisimghu programm tasseù sabieh.

L'EDUCAZZJONI TA'T-TFAL

Minn ftit ta's-snin il haùn, f'din il mahbuba gżira, hafna nies ta' kalb tajba tkanklu, u tant bil chitba chemm ucoll b'tahditiet sbieh ghamlu u kieghdin jaghmlu hafna gid lil poplu ta' dana il pajjis billi kieghdin ighallmuh chif ghandu jrabbiu jibża ghal uliedu biex meta jmutux kasir il ghomor u biex jitilghu rġiel ta'l ghakal u missierijiet ta'l familja m'il l-ahjar. Dina hi haġa m'hux biss sabieha iżda mehtieġa ucoll. Infatti spiss naraù bosta nies intelligenti, fostom hafna ta'l professjoni, li jhallu il familja u bla ebda interess ta' xejn imorru m'hux biss fl-ibliet iżda ucoll f'il campanja biex ighallmu lil missierijiet u l-ommijiet chif irabbu il frott ta'l imhabba taghhom.

Dana il hsieb sabieh ghadda l-eùùel darba minn mohh il habib ta'tfuliti, is-sur Levanzin, u li chien l-eùùel ùiehed li, meghjun minn dac il bniedem habriechi u li jhobb il poplu li hu il Professur u Curunell Manchè, u minn dac iż-żaghżuh bravu u ta' kalb nobbli li hu is-sur Bert Cesareo, dac li halak is-"Società Pro Infantia" u li hu ùiehed m'il l-ahjar chittieba b'it-taljan li ghandna, żamm l-eùùel tahdita kuddiem in-nies f'il Pjazza ta'l Hamrun u dan l-ahhar f'Rahal Ġdid u li chif smajt, nhar il Hadd li gej, sejjer iżomm ohra fuk iz-zuntier ta' Hal Kormi ma' xi membri ohra.

Ghalecc jiena ucoll, imhajjar minn daùna il hafna persuni ta' kalb hanina, sejjer nicteb xi haġa fuk it-trobbija ta'l ulied u li nitma taghmel xi ftit ta'l gid ucoll.

Ghal'l missier u ghal l-omm hu dmir cbir hafna li jrabbu l-uliedhom seùùa, l-eùùel f'il biża imkaddes t'Alla, u imbaghad mimlijin b'ir-rispett lejn dic is-socjetà li f-nofsha jghixu.

L-ebda bniedem ma jista jsib hena f'dina id-dinja hlief jecc icollu mohh li jahdem tajjeb f'gisem kaùùi u shieh (*Mens sana in corpore sano*). F'daùn il chelmiet hemm dac collu li cull bniedem jista jixtiek biex ighix tajjeb. Meta ùiehed icun mohhhu jilhaklu, u gismu mimli b'is-sahha, x-jista jixtiek iżjed? Min f'mohhu ma jdellilx hsiebijiet tajba, ma jista katt isib it-triek ta'l hena; bhal ma ma jistax isibha min, ghad li mimli b'il gherf u b'il ghana, ma tcunx trid thallas sitt habbiet f'sahhtu. Immela ibdeù biex f'uliedcom tiehdu hsieb mohhhom billi teducaùhom tajjeb, bi hsiebijiet nobbli u disinteressati u billi tiehdu hsieb sahhithom billi taghmlu dac li jghidulcom daùc il hafna nies intelligenti li jiġu jfittxucom sa ùara biebcom biex ighallmucom ghal gid taghcom u ta' uliedcom. Jecc taghmlu dana m'hux biss taraù tielghin hafna żghażah b'sahhithom u mimlija b'cull dehen u bl-imhabba lejncom u lejn pajjisna, iżda ucoll tithenneù u titghaxxku fi xjuhitcom li gharaftu trabbu xtieli tant sbieh u imsahhin.

(*Jissocta.*) A. LUCCHESE P. L.

VARIETA'

Sejjer ingib, bi pjacir cbir, dana l-articolu ta' sinjura intelligenti hafna u li hi bint is-Sur Aquilina Bey, ta'l Cajr u mart il Corrispondent taghna ta'l Egittu, George J. Vella, li gharaf ghamel hemm posizzjoni sabieha. Ghal darb'ohra, baghatli articolu interressanti hafna fuk il "Piramidi ta'l Egittu" li 'ngibu ucoll b'il kalb collha. Nixtiek li l-esempju ta' dina il mara maltija jimxu fuku hafna nisa maltin ohra ta' hila, u fostom nistieden lil l-intelligenti Sinjura Ġulja, mart il Conslu Cav: Dùardu Vella L. L. D. biex tibghatli xi haġa minn daùc il hùejjeġ sbieh u interessanti li hi soltu ticteb ma' zeùgha.

NAUFRAGJI CBAR

L-imfahhar Bryce, ta' Glasgow, igharrafna illi fost in-naiù fraġji li saru f'is-seclu tmintax, ùiehed m'il l-acbar chien dac ta'l flotta ta' Sir Cloudsley, fl-1707, meta elfejn ruh intilfu mgharrkin fejn il Gżejjer Scilly.

Telfa cbira chienet ucoll dic ta'r-"Royal George," f-Portsmouth, meta gherku ma'd-900 ruh.

Ma tul is-seclu satax sar il hruk cbir fuk il bahar ta'l "Queen Charlotte" fl-1800, meta intilfu ma's-700 ruh.

Fl-1805 intilfu 300 ruh ma'l "Abergavenny"; u 300 ohra intilfu ma'l "Amara" f'in-nahha ta'l Godwin Sands.

Fl-1810-11 f'il Bahar ta'Fuk intilfu 1,800 ruh meta gherku it-tliet frejgati: "St: George", "Minotaur" u "Defence".

Fl-1849 gherku ma'l-400 ruh ma'r-"Royal Adelaide" u fl-1852, dùar 450 ruh bakghu niezlin ma'l "Birkenhead" hdejn il Cap ta'Buona Speranza. Actar minn nofs daùna m-nies geù meculin m'il clieb il bahar. Il bahrin ta'dana il vapur bakghu mfahhra sa'l-lum ghal hila cbira li ureù u gha's-sacrfiċċju li ma bhalu li ghamlu billi l-eùùel niżżlu l-art b'il frejgatini l'in-nisa u l'it-tfal li chien hemm abbord, u sa ùasal il hin li jisbarcaù huma, il bastiment niżel b-cullhadd, u x-hin l-eqùipaġġ collu chien kieghed icanta il "God save the King".

Fl-1859, xi 450 ruh ohra intilfu ma'r-"Royal Charter" in-nahha ta'Anglesey; u xi 400 ohra intilfu ma'l-"Lunia", fl-1860.

Bejn l-1870 u l-1880 intilfu fuk il bahar hafna nies; ma'l "Captain" xi 479 ruh; xi 300 ma'n-"Northfleet", u xi 560 ma'l "Atlantic" f'in-nahha ta'Nova Scozja. Fl-1875 intilfu 341 ruh ma'x-"Schiller;" u 70 ohra ma'd-"Deutschland".

Fl-1878 xi 300 ruh gherku ma'l "Eurydice", 600 ma'l"Princess Alice" u 330ùma'l "Grasser Kurfust".

Fl-1881 xi 720 ruh gherku ma'l "Victoria" f'Ontariu; u fl-1883 xi 145 ruh ohra intilfu f'il ùakt li chienet kieghda tvara id-"Daphne" f'il Clyde.

Fl-1884 intilfu xi 120 ruh ma's-"City of Columbia" in-nahha ta'Massachusettes.

Fl-1891, in-nahha ta'Gibilterra, intilfu xi 600 ruh ma'l-"Utopia."

Fl-1893, ma'l "Victoria" intilfu ma't 360 ruh. f'jum l-actar sabih u bnazzi, krib Malta, u li fostom chien hemm hafna maltin, htija ta'n-nukkas ta'hila ta'l l-Ammirall Sir George Tryon.

Il Cajr,

23 ta'Settembru 1908.

EGIZIA VELLA.

STORJA TA'L PAPIET

V.

S. ANACLETU.

Saltan għal tnax il sena, għaxar xhur u seba t-ijiem. Laħak Papa f'is-sena 100 u miet f'is-sena 112.

Dan il Papa chien bin Antiocu u ŭieled f'Ateni. Saltan fi żmien l-Imperatur Trajjanu, li, scond ma igħidilna il għaref Eŭsebju, ħrax b'killa li ma bħala contra l-insara. F'dina il persecuzzjoni geŭ mekrudin Xmun, bin Cleofa u Marija, oħt il Madonna, u li chien laħak Iskof ta' Gerusalemm f'loc ħuh Ġacbu, Gjacintu u Romlu, tnejn m'il cbarat ta' ma'dŭar l-Imperatur ; Domitilla u xebbiet oħra; S. Injazju, Iskof ta'l Cnisja ta' Antiochija; Onesimu u iskfijiet oħra; Parmena, ŭieħed m'is-seba djaconi u numru cbir ta' insara oħra, u fl'aħħar S. Anacletu stess.

Il Valesio, il Paperbrochio, id-Dupin, il Pearson, il Baillet, il P. Halloix, il Cotolerio, Natal Alessandro u il Patri Lazzeri jridu jgħidu li dana Anacletu u il Papa S. Cletu li semmejt kabel huma l-istess ŭieħed.

Iżda il Panvinio, iż-żeŭġ Pagi, is-Sandini, li Schelstrate ma'l Cardinal Tripepi igħidu li daŭc chienu żeŭġ Papiet differenti, billi l-ismijiet ta'missierijiethom u ta'l pajjis fejn tŭieldu u ta'l ġurnata ta'l festa tagħhom ma jakblux. It-Tripepi, li għamel studji cbar fuk il ħajja ta'l Papiet u chiteb opri famusi, iħaddan dina l'aħħar fehma, igifieri li S. Anacletu u S. Cletu huma żeŭġ papiet differenti, u jiena ma nistax nagħmel ħaġa aħjar milli nimxi fuk dac li kal bniedem għaref bħal dan.

Billi S. Anacletu chien giè ordnat sacerdot minn S. Pietru stess, baka dejjem idellel f-kalbu lejh bħal kima cbira; u għalecc bnielu bħal cnisja zgħejra fuk il kabar tiegħu li chienet, tista tgħid, ġo Ruma, l-eŭŭel monument nisrani li chellu b'iż-żmien igħajjeb il monumenti ta'l pagani collha; u li fukha chella, ŭara mijiet ta' snin tinbena il famusa cnisja ta'S. Pietru li naraŭ illum.

Dana ħadem ŭisk biex saħħaħ it-tŭemmin f'daŭc li chienu ġa insara, u biex gibed f'il ħdan ta'l Cnisja Mkaddza daŭc li ma chienux.

Ŭara il martirju tiegħu, li ġara f'is-sena 112, giè midfun ma genb S. Pietru, hemm f dac il loc fejn ma tul iż-żmienijiet chella titŭakkaf dic il famusa basilica li minnha chellu jixxerred id-daŭl sabieħ ta't-tŭemmin nisrani sa l-aħħar truf ta'd-dinja.

Malli is-Sur Lorenz Formosa jlestili il "clixejjiet", jiena nati bidu għal l-Istorja ta'l Musica Maltija b'ir-ritratti ta'l compposituri famusi.

Malli jlestili il "clixè" ta'San Ġŭann f-Patmos noħroġ ucoll il"Maħbub ta'Ġesù" ta's-Sur Guże Muscat Azzopardi.

Il Mistoksija oħt il Għerf

Liema huma l- ogħla cotba ta' d-dinja? (C. S. Il Belt).

Is-Sur Bernard Quaritch, li hu l-actar librar famus li jifhem u li jinnegozja f' il cotba rari u antichi jgħarrafna li l-actar sebgħa u għoxrin ctieb għaljin li haŭn huma daŭn:—

1. Il Boccaccio ta'Valdarfer, stampat f'Venezja u fl-1471, u li chien ta'd-Duca ta'Roxburghe u li xtrah fl-1812, Lord Blandford b-2,260 lira sterlina.

2. Il manuscritt fuk l-Assedju ta'Trojja mictub minn Lydgate, li chien ta'Henry Perkins u li xtrah, fl-1873, Bernard Quaritch b-1,320 lira.

3. Il ctieb "De Civitatis Dei", li hu aŭtur tiegħu Santu Ŭistin, stampat fuk il parĉmina minn Jenson, fl-1475, li chien ta'd-Duca ta'Marlborough u li xtrah, fl-1881, l-istess Quaritch li semmejna b-elf lira.

4. Il Bibbja b'il-latin, stampata minn Fust u Schoeffer, fl-1462, u li chienet ta'd-Duca li semmejna kabel u li xtraha, fl-1881, li stess Quaritch b-1,600 lira.

5. Il ctieb ta'l Boccaccio "Ruine des Hommes", stampat minn Colard Mansion fuk il parĉmina, fl-1476, li chien ta'l'istess Duca u xtrah l-istess Quaritch, fl-1881, b-920 lira.

6. Il Vjaġġi ta'De Bry (1590-1634) li chien ta'l-istess Duca u xtrah fl-1881, li stess Quaritch b-720 lira.

7. Il Ctieb ta'Aulu Gellju, stampat fuk il parĉmina, f-Ruma, fl-1469, li chien ta'l istess Duca u li xtrah M. Tèchener, fl-1882, b-790 lira.

8. L-Opri ta'l Petrarca bl-incisjonijiet fuk id-disinn ta'l famus pittur Botticelli, stampat f-Venezja, fl-1488, li chien ta' l istess Duca u li xtrah Quaritch fl-1882, b-1,950 lira.

9. Il Ctieb ta'Durandus, "Rationale" stampat minn Fust u Schoffer fl-1459, fuk il parĉmina u li chien ta'l-istess Duca u li xtrah l-istess Quaritch fl-1882, b-790 lira.

10. Ir-ritratti ta'l famus pittur Van Dyck, maħduma b'il bulin, li chienu ta'd-Duca ta'Hamilton u li xtrahom, fl-1882, Thibaudeau b-2,850 lira.

11. L-Opri ta'l famus poeta latin Virgilju stampati f-Venezja fuk il parĉmina, fl-1,470, ta'd-Duca ta'Marlborough u li xtrahom Quaritch fl-1883 bi 810 liri.

12. Il "Croniklis" ta'Boezju, stampat f-Edinburgu fl-1536 fuk il parĉmina, b-ordni ta's-Sultan ta'l-Ingħilterra Ġacbu V, u li chien ta'd-Duca ta'Hamilton u li xtrah l-istess Quaritch, fl-1883, bi 800 lira.

13. Il Bibbja ta'Mazarinu, li chienet ta'Sir John Thorold u li xtraha l'istess Quaritch, fl-1884, bi 3,900 lira.

14. Is-Salterju stampat minn Fust u Schoffer, fl-1459, li chien ta'l-istess John Thorold u li xtrah l-imsemmi Quaritch fl-1884, b-4,950 lira.

15. Il Ctieb imsejjaħ "Recuyell of Troye", stampat minn Caxton kabel l-1474, u li chien ta'Lord Jersey u li xtrah ucoll Quaritch, fl-1885, b-1,820 lira.

16. Il "Morte d'Arthur", stampat minn Caxton fl-1485, u li chien ta'l-istess Lord Jersey u li xtrah l-istess Quaritch, fl-1885, b-1,950 lira.

17. Il "Canterbury Tales" stampat minn Caxton, fl-1478, u li chien ta'R. E. Saunders u li xtrah l-istess Quaritch, fl-1895, b-1,880 lira.

18. Il "Life of Jason" stampat minn Caxton, fl-1477, u li chien ta'Lord Ashburnham u li xtrah Pickering, fl-1897, b-2,100 lira.

19. Il Bibbja ta'Mazarinu, stampata fl-1450-55 fuk il par-

ċmina li chienet ta'l-istess Lord Ashburnham u li xtrahaQuaritch, fl-1897, b-4,000 lira.

20. Il "Pilgrim's Progress" ta'Bunyan stampat fl-1678, li chien ta'T. A.Nash u li xtrah S. C. Cockrell, fl-1901, b-1,475 lira.

21. Il "Biblia Pauperum" ta'l-1430 li chienet ta'Lord Ashburnham u li xtraha Quaritch fl-1897 b-1050 lira.

22. L'Opri ta'Shakespeare, stampati fl-1623 u li xtrahom Quaritch, fl-1901, b-1,720 lira.

23. Ir-"Ryall Book" stampat minn Caxton fl-1487, li chien ta'l Istitut Letterarju ta'Bedford u li xtrah, fl-1902, Bernard Quaritch b-2,225 lira.

24. Il Ctieb imsejjaħ "Longi Pastoralia" stampat, fuk il parċmina, f-Parigi, fl-1802, bl-istampi, u li chien ta'E. Paillet u li 'nbieħ b-1,520 lira, fl-1902.

25. Id-"Divina Commedia" ta'Dante stampata fl-1481, u li chienet ta'Sir J. G. Carmichael u li fl-1903 xtraha Quaritch b-1,000 lira.

26. L'Opri ta' Shakespeare, stampati fl-1632, li xtrahom Morant bi 850 lira, fl-1903.

27, Il "Henry IV Part II'' ta'Shakespeare, stampat fl-1600 u li xtrah B. F. Stevens fl-1904 b-1,035 lira.

F-chemm żmien jiddigerixxu ruħhom xi ħŭejjeġ ta'l ichel ? (B. L. San Giljan).

Ir-ross imgħolli, f-siegħa; bajd imħabbat, f-siegħa u nofs; is-soppa ta'l barli 'mgħolli, f-siegħa u nofs; it-tuffieħ nej, f-siegħa u nofs ucoll; il ħalib imgħolli, f-sagħtejn; il fŭied mixŭi, f-sagħtejn; il bajd frisc u nej, f-sagħtejn; il caboċci nejja, f-sagħtejn ucoll; id-dundjan mixŭi, f-sagħtejn u nofs; il budina, f-sagħtejn u nofs; l-iccappuljat imsajjar, f-sagħtejn u nofs; il patata f'il forn, f-sagħtejn u nofs; il crema, fi tliet siegħat niekes qŭart; il gajdri nejja, fi tliet siegħat; il bajd imgħolli fi 3 siegħat; il bifsticc mixŭi. fi 3 siegħat; il muntun mixŭi, fi 3 siegħat; l-imgħolli fi 3 siegħat; il minestra ta'l ful, fi 3 siegħat; il majjal immellaħ mixŭi, fi tliet siegħat u qŭart; il ħobż, fi 3 siegħat u qŭart; iz-zalzett mixŭi, fi 3 siegħat u qŭart; il laħam mixŭi u il buljut fi 3 siegħat u nofs; il butir fi 3 siegħat u nofs; il ġobon kadim, fi 3 siegħat u nofs; il ħobż fi 3 siegħat u nofs; il bajd imgħolli iebes, fi 3 siegħat u nofs; is-salamun immellaħ imgħolli, f-4 siegħat; il vitella frisca moklija, f-4 siegħat u nofs u il caboċci mgħollija f-4 siegħat u nofs ucoll.

Chemm igħixu is-siġar ? P. R. (Zejtun). Il biċċa il cbira ta's-siġar igħixu minn sena sa sentejn. Is-siġar ta'l abjad joħorġu tagħmira frieghi cull sena; is-siġar ta't-tamar jilbsu koxra ġdida cull sena; il balluta, jecc tisserra iz-zocc tagħha, issib li fih circhijiet daks li għanda snin; minn dan nistgħu nafu xi żmien icollhom xi siġar.

Hemm xi siġar ta'l caŭcaŭ f'il Brażil li jgħixu minn 600 sa 700 sena.

Il Għarab igħidu li is-siġra ta't-tamar tgħix minn 200 sa 300 sena.

Il balluta ta'Wallan, f-Ellersley ħdejn Painsley, fl-Inghilterra, għanda actar minn 700 sena. Hemm tmien siġar ta'ż-żebbuġ, fuk il Muntanja ta'ż-Żbbuġ, fejn Gerusalemm, li chienu jeżistu ġa fl-1099, igifieri 809 snin ilu. Hemm siġra f-Ankerwyke House, ħdejn Staines, fl-Inghilterra, li chienet ġà teżisti kabel l-1,215, igifieri ma's-seba mitt sena ilu.

Hemm xi siġar f-Fountain's Abbey, f-Yorkshire, fl-Inghilterra li meta imbniet l-Abatija, fl-1132 (776 sena ilu), chienu ġà siġar xjuħ.

Is-siġra ta'l "Gigantea Sequoja" li hemm f'il Ŭied ta'Mariposa, f'il Californja, fl-America hi sgur ŭisk ixjeħ m'is-siġar ta' Fountain's Abbey li semmejna kabel. Hi għolja 300 pied u iddaŭra ta'z-zocc tagħha hi ta' 90 pied.

Il vjaġġatur Adanson igħidilna li fl-Africa hemm xi siġar ta'l baobab li sgur għandhom fuk il 5 t-elef sena.

Il famus naturalista franciż De Candolle jisgurana li is-siġra ta'ċ-ciprisc li hemm f-Chapultepec, hi ixjeħ minn daŭna il baobab li semmejna. Il cbir naturalista Humboldt igħarrafna li is-siġra Dracena Draco, li hemm f-Oratova, li tinsab f'il Gżira ta' Teneriffa, hi ŭaħda m'il l-ecŭiel siġar li dehru fuk ŭiċċ id-dinja.

Is-siġar ta'l ontan igħixu 360 sena; ta'l kastan 600; ta'ż-żebbuġ 700; ta'ċ-cedru 850; il ballut 1,500 u haŭn siġar ta'l ŭard li chisru l-elf sena.

Chemm igħixu l-annimali ? (M. M. Mosta). Hemm xi dud li il ħajja tiegħu ma hix ħlief ta'ftit siegħat; ta'xi dud ieħor, ftit gimgħat. Iż-żring igħix 15 il sena.

Il-lhudi (ħuta) igħix ħajja tŭila. Il famus naturalista Buffon igħarrafna illi fi'l Għadira ta'l Conti ta'Maurepas, f-Pontchartrain, hemm lhud (ħut) li ilu ħaj 150 sena b'il provi.

F-Heilbronn, fl-1497, kabdu minn ġo għadira, ħuta ta'l ilma ħelu li ma dembha chella ċurchett ta'r-ram isfar li chien fih chitba li tgħid li dic il ħuta giet mitfuha f'dic il għadira fl-1,230, igifieri 267 sena kabel. It-trota (ħuta ta'x-xmajjar) mitfuha ġo'l bjar għixet minn 30 sa ħamsin sena. It-tigieġ, il ŭiżż, il papri u annimali oħrajn bħalhom igħixu minn 12 sa 15 il sena.

Il pappagalli igħixu ħajja tŭila ħafna ucoll. Meta il Gran Duchessa d'Urbino, fl-1633, marret f-Firenze biex tiżżeŭŭeġ ma'l Granduca Ferdinandu, ħadet magħha parrucchett li chien ġà l-ixjeħ ŭieħed fost il familja tagħha. Ŭara dic is-sena għix iżjed minn 100 sen'oħra.

Iċ-ciconja tgħix iżjed minn 100 sena. Il gemel igħix 40 sena; iż-żiemel 30; il ghendus 20; il chelb 12; il kattus 10; in-nagħġa 9; il fenec 8; u'l fenec ta'l Indja 7 snin.

Il għaref filosfu antic Aristotile igħidilna li l-iljunfant igħix 200 sena. L'Indjani ta'l Lvant igħidu li jŭassal 300. Darba kabdu ljunfant, li chien ġa 'mdaħħal f'iż-żmien u li ŭara għix għal 130 sena.

Il baliena tŭassal sa' l-erba mitt sena.

Il fecruna tgħix ma'l 200 sena;u xi għorrief jithmu li il fchieren ta'l Imalajja.(l'ogħla muntanja ta'd-dinja) jŭasslu sa' 1,000 sena.

Lil C. R. (Żebbuġ).

Jakgħu f'il contravvenzjoni contra l-ordni pubblicu ucoll:

13. Daŭc li meta jitolbu il carità jmiddu idejhom fuk dac li jcun, iħedduħ jeŭ igħajruħ, jeŭ jecc jidħlu, minngħajr permess, f-xi dar, ħanut, maħżen jeŭ xi loc li jgħammru fih, jeŭ jecc biex ikanklu ħniena f'in-nies juru li għandhom xi dbabar, jeŭ mancamenti jeŭ mard li ma jcollomx tasseŭ;

14. Daŭc li minngħajr ma jcollhom is-sensja li jmisshom icollhom jifthu jeŭ iżommu postijiet biex iservu bħala cnisja pubblica;

15. Daŭc li ma jcunux iridu jircievu il flus mixxejja ta'l pajjis b-dac li jisŭeŭ;

16. Daŭc li biex idabbru rasħom m'il bluha ta'l oħrajn, u biex jakilgħu il flus, iŭaħħlu f-ras xi ħadd li jafu jinduvnaŭ, iħabbru jeŭ ifissru il ħolm;

17. Daŭc li, b'il-lejl, b'il ħsejjes jeŭ b'l-agħjjat, jeŭ b'xi mod ieħor, ma jħallux l'in-nies jorkdu bi qŭiethom;

18. Daŭc li jilbsu il maschra f'il pubblicu, jeŭ li jinħbeŭ b-x'ilbies ieħor jecc m'hux meta u chif trid il-Ligi;

19. Daŭc li minngħajr permess jeŭ jecc l-aŭtorità li għanda jedd ma tħallihomx, jilbsu l-uniformi ta' fizzjali civili, militari jeŭ navali, jeŭ ilbies u ħŭejjeġ cħra ta'l kassisin jeŭ patrijiet;

20. Daŭc li jħallu mitluka f'it-torok, f'il pjazez, fl-egħlieki

jeŭ f'xi lochijiet oħra li fihom jista jidħol cullhadd, slielem, pali ta'l ħadid, armi jeŭ għodod oħra ta'cull xorta li minnhom jistgħu jagħmlu użu ħażin il ħallelin jeŭ nies ħżiena oħra, jeŭ billi jiġu mitlukin barra b'mod li jista xi ħadd iġarrab xi ħsara;

21. Daŭc li f'il portijiet jeŭ fi'x-xtut ta'l baħar krib lejn fejn jokogħdu in-nies, jinżgħu u jidhru għerieŭen, tant biex igħumu chemm ucoll biex jinħaslu, chemm ucoll biex jistadu jeŭ biex jiġbru il frott ta'l baħar;

22. Daŭc li, f'it-torok jeŭ f'il pjazez, imkar biex jitliegħbu, jissaraŭ jeŭ jitkabdu b'mod li jistgħu jagħmlu xi ħsara jeŭ ifixclu lil min icun għaddej;

23. Daŭc li, minngħajr ma jcollhom il ħsieb li jagħmlu xi delitt ieħor, jakbżu ġo'l fortizzi, u daŭc li jsuku annimali ta't-tagħbija jeŭ ta'rchib, b'il carrettun jeŭ minngħajru, ħlief b'il pass il pass, fuk il pontijiet li jitilgħu u jinżlu;

24. Daŭc li x-ħin icollhom professjoni jeŭ sengħa, jagħmlu confoffa flimchien biex igħallu jeŭ iraħħsu il prezz ta'xi ħaġa jeŭ ta' xi xogħol jeŭ biex igegħlu lil pubblicu jokgħod għal daŭc il condizzjonijiet li jaħbtu għa's-sengħa tagħhom.

Incomplu f-numru ieħor.

Lil D. V. V. (Ħal-Luka). Il mistoksijiet li għamiltli huma sbieħ ŭlsk u jistħokkilom tŭiegiba fit'-tul. Jiena biex nakdic aħjar, bgħatthom għand it-Tabib G. F. Inglott u dana bagħatli l'eŭŭel tŭiegiba li jiena sejjer ingiblec illum; l-oħrajn jidhru f'numri oħra. Ma hemmx bżonn ingħidlec min hu it-Tabib Inglott u liema hi il ħila tiegħu, u lankas irrid nagħmlu billi jiġi missier marti; iżda li hu tabib mil'l-aħjar jafu cullhadd.

It-Tabib Inglott chitibli:—

"L-eŭŭel ŭieħed li ŭaħħal f'rasu li il mard-ta's-sider jittieħed chien il cbir filosofu antic Aristotile. Ŭarajh, ħafna tobba oħra kalu bħalu. Iżda fl-Inghilterra u f'il Germanja ħafna tobba bakgħu jgħidu li il mard-ta's-sider ma jittieħidx. Ŭieħed m'il-leŭŭel tobba li beda jicteb u jħambak li il marsuttin jittieħed chien id-Dr. W. Budd ta' Clifton, u dana kalu ŭara li għamel studji għal għaxar snin sħaħ fuk dina il ħaġa. Dana igħidilna ucoll illi it-tuberclu (igifieri fejn tattacca il marda f'il pulmun) ma jsirx ŭaħdu iżda jintricheb m'il microbi ta' tubercli oħra, l-istess bħal ma id-deni tifu u l-iscarlattina ma jimbtux minnhom infushom iżda għaliex icun bejjet f'il gisem ta'l marid il microbu ta'l-istess marda u li jcun għadda minn għand marid ieħor. Kal ucoll illi il materja li toħroġ minn daŭna it-tubercli tinsab fiha dic il ħaġa li ixxerred li ngiesa minn gisem għal ieħor; u li meta ŭieħed jekridha f's dina il marda ma tittieħedx. Għalecc ŭieħed li jcun marid b'dina il marda għandu jokgħod attent ħafna fejn jobżok, għaliex ma dac il bżiek joħorġu il microbi li jiġu minn ġo't-tubercli, u meta il bezka tinxef, daŭc il microbi (li idumu ħajjin ħafna) jittajru ma l-aria, jidħlu ġo imnifsejna u jibkgħu nieżlin sa'l pulmuni; u mischin hu dac li jcollu pulmuni dgħajfin għaliex daŭna il "bacilli" malajr jimbtu u jnisslu il marda. Min icollu dina il marda għandu dejjem jobżok ġo mactur jeŭ ġo sputatur bl-ilma u bi ftit acidu carbolicu fih, u il mactur għandu jinħasel għalieh bi ftit sublimat migħu, jeŭ, biex ma timmaniġġaŭx dana il velenu kaŭŭi, billi il mactur u il ħŭejjeġ l-oħra li juża il marid tisomtuhom tajjeb.

Mela il mard-ta's-sider jittieħed, u l'actar minn min f'demmu jcollu dina il marda cherha billi xi ħadd ta'l familja, u l-actar missieru u ommu, jcunu mietu b'dina il marda chiefra. Għaldakstant min f'id-dar għandu xi ħadd marid b'dina il marda għandu jokgħod b'għajnejh miftuħa seŭŭa ħalli dina il marda ma jirchibiex n ma jħallihiex tixxerred għand l-oħrajn. Darb'oħra inŭiegħec għal mistoksijiet sbieħ l-oħra li għamilt fuk dina il marda."

L'is Sur Ercole Valenzia (Bormla).
Ftit żmien ilu cont għamiltli mistoksija sabieħa ħafna fuk jecc il maltin chienux jistgħu jsiru Cavalieri ta' S. Gŭann. Il mistoksija tiegħec jiena għaddejtha lil Monsinjur Alfredo Mifsud. D. D. Canoncu ta'l Catidral u Bibliotecarju, u dana bagħatli tŭegiba sabieħa ŭisk li sejjer inħalli għal darb'oħra billi ftit tŭila. B'il mod il mod l-aħjar u l-egħref nies ta'l pajjis kiegħdin jatuni palata f'in-"Naħla," u b'dana il gazzetta tiegħi tcun ta' ħtieġa cbira għal cullhadd.

★

FAVUR U CONTRA

Il Mosta, fis-27 ta'Settembru 1908.

Sur Levanzin,

Il bieraħ nżilt il Belt u sibt id-dar "In-Naħla" tiegħec. Illum krajtha, flejtha u, bħalma tlabtni u ŭegħidtec, se'r nictiblec x'naħseb fukha. L'eŭŭel nett nibda biex nifraħlec li chellec il ħila tidħol għal xogħol hecc tkil ŭaħdec bla għajnuna ta ħadd u taħdmu hecc tajjeb. Nifraħlec bil kalb; iżda għal darba biss. Jecc il chittieba Maltin li semmejt ma jgħinucx bis-sħiħ, ma tcomplix: tegħja u tixba'. Jien biex flejtu għal xi sball ta l'istampa ħadt tliet siegħat. Chemm ħadlec lilec biex ctibtu?

It-tipi żgħar ŭisk, jakelgħulec għajnejc, u sa chemm timla tmien paġni, trid materjal li ma'ssibux cull darba. Li it-tipi chienu icbar chien jcun aħjar għalic u għall karrejja. Jecc tista', isma' minni, cabbarhom.

"In-Naħla" togħġobni għaliex ġurnal serju, onest u jgħallem. Nixtieklec b'kalbi collha li tmur il kuddiem chif jistħokkloc, għaliex tista' tagħmel bih gid cbir lil pajjisna.

L'icbar difficoltà li tiltaka' magħha hi l'Ortografija. Sabiex cull min fi ħsiebu jgħinec fil chitba, jicteb xorta ŭaħda, bħalma hu xierak, jaħtieġ li inti tlakkagħhom biex jiftiehmu bejniethom darba għal dejjem chif għandu jinchiteb il Malti.

Ħakkec cull tifħir għal'l-idea sabiħa li gietec li biha neħħejt l'icbar intopp li mħabba fih il chittieba sa'llum katt ma setgħu jiftiehmu. Cull min studja il Malti tasseŭ għaraf li, biex jinchiteb chif jmissu, il Malti għandu bżonn ta i vocali, i consonanti, u vocali u u consonanti. Fuk l'i ftit ġlied chien hemm għad li bosta chittieba l'i consonanti sejjħulha i tŭila (i lunga) u ħasbu li tisŭa bħal j tat-Taljan.

Iżda fuk l'u consonanti nkalgħu it-tempesti collha. Ilu sitta u għoxrin sena xi ŭħud chitbuha bid w. Oħrajn dehrilhom li din ittra inġlisa u ma rieduhiex fil malti. Il chittieba tkassmu fi tnejn; tad-w u ta bla w u ma setgħu jiftiehmu katt. Giet 'In-Naħla' u seŭŭiet collox. L'u consonanti bakgħet u id-w telket. Cuntent cullhadd! Evviva Levanzin, l'ŭ consonanti u l'Esperanto mnejgiebha!

Ir-regola li tajt għal l-użu tal i u l'u vocali u consonanti tajba ħafna, sabiħa u ħafifa. Iżda ma hix biż-żejjed. Fi ħsiebni nicteb xi ħaġa fukha għan "Naħla". Nistampa forsi ŭcoll fin-'Naħla," jecc għandec pjacir, xi xogħol fuk il Malti li ilu mibdi xi tletin sena, u katt u katt ma għakkadtu. Għal issa ma nistax inŭiegħedulec għaliex għandi f'idejja xogħol ieħor, imma għand fehma li ma ndumx ma nibgħatulec.

Jecc jidhirlec, tista 'ġgib di'l-ittra fin'-"Naħla".

Habibec

N. Tagliaferro.

Ma hemmx bżonn ingħid li dina l-ittra gibtha f'in-"Naħla b'kalbi collha; m'hux għa'x tfaħħarni, iżda għaliex ġejja minn għand bniedem ta'ħila cbira, u għalec il fehma tiegħu tisŭa ħafna, u għaliex mictuba minn uieħed li dejjem ħabbni ħafna, tant li, għoxrin sena ilu, cont ġa iddedicajtlu il "Gŭanna d'Arc" tiegħi *"għal l-imħabba li jħobbni"*.

Niftacar ucoll, donnu il bieraħ, meta klajt f'il "Brighellino" l-eŭŭel xebgħa seŭŭa minn għand ŭieħed li illum hu fost l-egħżeż ħbieb li għandi, fuk li "Studî su Shakespeare" li jien cont stampajt f'il ġurnal li chelli b'it-taljan u bl-ingliż: "Lo Studente Maltese." Is-Sur Tagliaferro allura chien Direttur ta'l Universitá, u jiena cont student ta'l Medicina. Bagħat għalija, kaŭŭieli kalbi u kalli: "la bdejt takla is-sŭat f'il gazzetti u minn għand il għappi, hu turija li bdejt tisŭa xi ħaġa". Ŭ jiena dic il chelma għożżejtha sa'l-lum u meta nara xi xebgħa contra tiegħi f'il ġurnali ingħid: "kabadhom l-ugiegħ ta'żakk, ħallihom jinkasmu. La jatu cas ta' dac li nagħmel u ta'dac li nicteb hu sinjal li nisŭa xi ħaġa". U b'din il fehma sibt li mort tajjeb ħafna. Meta il ġurnal tiegħi jfaħħruh nies bħa's-Sur Tagliaferro, bħal Prof. Manchè, bħal Mons. Panzavecchia, bħa't-Tabib Gulia, bħal Curunel A. Sammut, bħal Prof. Grima, bħa's-Sur G. Muscat-Azzopardi u tant oħrajn li jifhmu x-igifieri gazzetti għala għandi nati cas ta'min lankas biss għandu il curaġġ civil li juri ŭiċċu.

"Non ragioniam di lor, ma guarda e passa" mela, u incomplu fuk is-Sur Tagliaferro, li dejjem ikaŭŭi il kalb lil min irid jagħmel il gid, għaliex ma għandux lanżit f'kalbu għal min jarah miexi il kuddiem.

Fuk dac li kalli għa't-tipi, jiena għażilthom żgħar biex nati iżjed x-jakraŭ lil l-imsieħbin, m'hux bħa'l xi ġurnal li takrah f-nifs ta'sigarrett u jkum sold daks nagħla. Chif kiegħed joħroġ issa interlinjat u miġbud b-ankas għagla, jidhirli li hu ċar b'iżżejjed. It-tipi li għażilt huma bha'l daŭc ta'l-"Lettura" li hi ŭaħda m'il l-isbaħ rivisti.

Dac li jrid jicteb is-Sur Tagliaferro merħba bih dejjem, m'hux biss, iżda ingħoddu bħala unur cbir għa'n-"Naħla" msejcna tiegħi li icollha collaboraturi ta'l katgħa tiegħu.

Nistenna, 'mela, l-eŭŭel articolu tiegħec ħalli tati l-esempju tajjeb lil daŭc li stedint biex igħinuni ħalli ma negħjiex chif għedt int.

Fuk il lakgħa li semmieli ili bi ħsiebha ħafna, iżda m'hux biex nitellmu fuk collox iżda fuk xi ftit regoli għal issa biss. Il kuddiem niltakgħu biex niftehmu fuk oħrajn, u b-hecc naslu aħjar.

L-ŭ (consonanti) ingħoġbot ħafna, u barra minnu ġa bdeŭ jużaŭha it-Tabib Gulia, G. Muscat-Azzopardi, A. Lucchese u oħrajn; u Ġanni Vassallo, l-aŭtur ta'l ctieb sabieħ "Il Muftieħ ta'l Chitba Maltija" ŭiegħidni li meta jarġa jistampa dan il ctieb għandu jdaħħal l-ŭ f'loc id-w. J'Alla niftehmu darba għal dejjem fuk din l-imbierca ortografija, ħalli in "Naħla" tcun mictuba dejjem xorta ŭaħda. Jiena dejjem imħejji biex nagħmel chemm nista biex naslu fejn jixtieku il ħbieb collha ta'l chitba maltija.

A. LEVANZIN.

Fl-4 ta dan ix-xahar,-nhar San Frangisc T'Assisi, li chien l'acbar imitatur ta Cristu fl'imħabba ta għajru u fil ħrara tal carità, sa chemm tà cull ma chellu u miet għarŭien, biex ma icollu xejn iżjed tiegħu, inkas ic-ciokka ta fuku—miet, il Krendi, Dun Ġŭann Farrugia, Dottur fit-Teologija; u miet fkir, għal collox, li, fl'aħħar, lankas chellu x'jecol. Chellu il bini u neħħieħ, biex igħein il fokra: imma dan ma chienx biż-żejjed għall ħuġġieġa tal carità li chellu tixgħel f'kalbu u ŭara il bini neħħa cullma chellu geŭŭa daru, sal friex tas-sodda. Chien jorkod fuk tavla u f'loc imħadda chellu gebla għal taħt rasu.

Għal hecc, mela chien il għaxka tar-Raħal tigħu: u l'aħbar ta meutu ħasdet il cullħadd !

Chien sacerdot tajjeb, chien mera tas-sacerdoti, chien Kaddis.

L'accompanjament li chellu chien il vistu ta cullħadd u il poplu, bil fratellanzi collha, mexa ŭarajh ! Mita jintesa ismu ?

In memoria aeterna erit justus: abauditione mala non timebit.

g. a. m.

IS-SAĦĦAR FALŻUN

RUMANZ MALTI ORIGINALI

TA'

AGOSTINO LEVANZIN

Jiena kbiżt malajr minn fuk iż-żiemel, ersakt lejn dac il bieb imbexxak, u x-hin ŭaħħalt imnieħri ġo fih, staksejt:—"L'aħŭa, rajtu jeŭ smajtu xi nies għaddejjin b'iż-żŭiemel imlebbta?"

—"Iva" ŭiegeb ŭieħed minnhom; smajt, ftit ilu, bħal tliet żŭiemel imlebbta għaddejjin ma'l ħara."

—"U il fejn gibdu ?" arġajt staksejtu.

—"Jidhirli li gibdu għa't-triek ta'l Għallis". . . . u x'ħin tani dahru, rafa it-tazza ta'l imbit u beda jlegleg.

Jiena irchibt malajr fuk iż-żiemel, tfajt tislima b'il għaġla li sgur bakgħet sejra mitlufa, u għedt lil 'l sħabi:—"Sgur mar f'id-dar li għandu f'San Paŭl ta't-Tarġa". . . . u daŭc, bla ma tniffsu xejn, lebbtu iż-żŭiemel, bħali, għa't-triek li tati fuk Ŭied il-Għasel, u li ŭara li tgħaddi minn fuk Ŭied Flipp u minn taħt il Għallis, tieħu għal San Paŭl-ta't-Tarġa; triek li illum saret ŭaħda m'il l-isbaħ li għandna f'il campanja tagħna, u li jiena katt ma nixba 'ngħaddi minnha.

F'chemm trodd salib ŭasalna f-ras it-telgħa li tieħu għa'n-Naxxar. Dac iż-żmien chien loc m'il l-actar ŭaħxin u 'mŭarrba u m'hux bħal lum imżejjen u mŭennes b'ħafna vilel sbieħ. Hemm De Saqueville chien ħassel dar imdakksa biex fiha, bla ma jicsirlu rasu ħadd, icarcar il prejjeż ta'l ħruxija tiegħu.

Ŭara dina id-dar chien hemm ġnien imfarfar, u li fih cont tista tidħol bla tbatija ta' xejn billi minn-naħħa ta'ŭara ma chienx imŭennes ħlief b-ħajt ta's-sejjeħ.

Minn naħħa li tati fuk it-triek ma cont tilmaħ l-ebda ħaġa li chienet tista tnebbhec li ġo fiha chien hemm in-nies; collox chien baħħ u mitbuk.

Iżda għal min chien icun ġej ftit m'il bogħod chien jilmaħ bħal raxx ta' daŭl jinfirex ġo'l ġnien m'it-tŭieki ta' geŭŭa; u dana kaŭŭielna kalbna, u fhimna li il batticata cbira u it-tixriba għasra li ħadna ma chienux għal xejn.

Biex ma tantx nagħmlu ħsejjes irbatna iż-żŭiemel ma xatba ta'razzett ftit l'isfel, u jiena u Ġannicol bkajna tielgħin, cuti cuti, ma'l ħajt il ħajt, sa ŭasalna fejn id-dar ta'l Cavalier. L'ieħor ħallejnieh igħasses ma'ż-żŭiemel.

Kbiżna ġo'l ġnien bla ma għamilna ħsejjes chemm stajna, tcaxcarna ma'l ħajt il ħajt, dejjem f'id-dell, sa taħt it-tieka li chien hemm imbexxka u jiena, li cont kuddiem, bdejt nissamma. . . . U x-nisma? . . . ilfiek ta' mara. . . , cliem l-actar faħxi ħiereġ minn ħalk De Saqueville". . .

Haŭn Carmena tata bħal rekket-ir-ruħ, ma felħitx tisma iżjed fuk dac il bniedem li kalbha chienet issaħħret għal ŭarajh u ħabtet sejra tinfexx tibchi jeŭ tgħajjat; iżda it-telfa

li chella li tcun taf min chienet dic il mara li għaliha chiene: mibdula m'il Cavalier; għamlitila il kalb u compliet tati ŭiden għal dac li chien kiegħed igħid Ambroġ.

F'dakka ŭaħda nisma għajta cbira, għajta ta'għajnuna bħal ta'xi ħadd meta jcun sejjer jegħrek. . . . "Ambroġ, Ambroġ, fejnec ?"

Chien il-leħen ta'Marija Inguanez, ta'l maħbuba ta'kalbi. Bła ma kgħadt naħsibha darbtejn, imbuttajt geŭŭa it-tieka, ħbiżt f'salt ŭieħed, b'ix-xabla misluta f'idi, f'nofs il camra, u għajjatt: "La tibżax Marija, jien haŭn-għalic". . . .

De Saqueville, li chien imgħannak ma dic ix-xbejba, imellisha biex tokgħod għa'r-rieda tiegħu (għad li hi b'ħilitha col-l'ha chienet kiegħda tissara miegħu biex teħles minn ġo difrejħ) malli sama leħni, malli lemaħni fuku, f'nofs il camra b'ix-xabla misluta, tŭerŭer ta gifa li chien; għajjat għajta ta' biża u telak jiġri għal l' bieb ta' barra.

Jiena tfixchilt ftit jecc għandix nitlak niġri ŭarajh u nagħmlu trietak chif chien jixraklu, jeŭ ingħannak l'il Marija meħlusa m'il kerk ta'l dac il bniedem faħxi. Tar ftit ta'l ħin, u f'dac il ftit ta'l ħin, għalchemm kasir daks leħħa ta' ħsieb, De Saqueville laħak sgiċċa minn taħt idejja.

Iżda jiena ma tanix li inħalli jgħaddi lixx dac it-tort chiefer li ried jagħmilli, u b'ix-xabla ll chelli f'idi venvintlu dakka li chiecu ilkattu biha seŭŭa ġo nofs rasu chif xtakt jien cont naksmu fi tnejn.

Iżda billi hu laħak sgiċċa m'il għadba, u gibed il bieb ŭarajħ, ma ilħaktux ħlief b'il ponta ta'x-xabla fuk spalltu, u billi irnexxielu jagħlak il bieb, u dana chien jati f'camr'oħra mudlama, sa chemm sibt ircaptu chif niftaħ, De Saqueville laħak richeb iż-żiemel tiegħu u tar bħal berka minn taħt għajnejja.

Jiena bkajt ŭiekaf, għal ftit ħin, fuk il għadba; ħassejt kalbi titbiċċer x'ħin rajt li ħarabli minn geŭŭa idejja u x'ħin bdejt nifhem liema dakka ta' sicchina ħarxa chien sejjer jatini ġo sidri. Iżda malajr dħalt fija in-nifsi meta ftacart li ħallejt lil Marija għaxja, mixħuta minn tulha f'nofs il camra, b'il ferħa u il ħasda li ħadet x-ħin lemħet lili fejna u meta katt ma chienet tistennieni.

Dħalt geŭŭa, iżda malli tbakt il bieb ŭarajja, ilmaħt bħal cobba tiċċaklak f'rocna. Intbaħt li hemm geŭ chien għad hemm shabu u bla ma kgħadt inkisa xejn tajt dakka ta'xabla kaŭŭija ġo'r-rocna.

Għajta fgata li tŭaħħax nebbħitni li chien bniedem. Malajr dħalt u gibt il candlier li chien hemm jixgħel f'il camra l-oħra, ressaktu lejn ŭiċċ min chien kiegħed jocrob u ilmaħt lil dac l-iskalli misħut li chien dejjem ma' dŭar il Cavalier u li chien jakdieh dejjem f'il praspar imgherfxa tiegħu.

Malli dana lemaħ ŭiċċi kalli:—"Hakkni, iva, actar minn hecc; iżda jiena cull ma għamilt ma għamiltux minn jeddi, biss għa'x kalli hu. . . . Jien cont li għarraktlec l-ommoc f'il bir ta'l Baccar. . . . jien cont li tfajt ġo'l bir ta's-schiechen lil ħuc Dun Matt; jien cont li tajt is-salt biex noktol il Baruni Gauci. . . . jiena ħtaft lil Marija minn ġo'l caless. . . . jien chelli nekred ġo'l forn. . . . "Carmena. . . . għada. . . . Hamid. . . ." u x-ħin ŭasal haŭn kaleb kalba għajnejħ b-mod li jŭaħħax, karmeċ snienu, tkagħŭex ma'l-art bħal lifgħa midruba, inkaleb ŭiċċu l-isfel f'il għadira demm li chienet saret taħtu, ghergher xi cliem li ma stajtx nifhem u ma tniffesx iżjed. . . .

Jiena ressakt id-daŭl lejn għajnejh, chienu ċassi; lejn imnifsejh, l-ebda turija ta' ħajja, imsaħt b'idi il għarak chiesaħ li xakk għalija u li beda igelben ma' ġbini, klajt għajnejja b'il herra minn fuku u dħalt fejn Marija. . . ."

Carmena chienet k'ed tolfok bħal tarbija; id-dmugħ beda nieżel bħal glieghel minn daŭc iż-żeŭġ għajnejn li chienu saħħru lil Cavalier u li chellhom ħtija cbira f'dana il hemm collu. "Chif?" chienet kiegħda tgħeŭden ġo kalbha, "mela daŭc ix-xuftejn li jiena tant drabi bist imxegħla b-imħabba l-actar cbira, chienu daŭc stess li jccundannaŭ għal meŭt lil l-imsejcna ommi, lil dic li tant ħabbitni u li katt ma tista tmur minn kuddiem għajnejja ? Chif, mela dac l-istess fomm li minnu ħareġ tant cliem ħelu, tant cliem li jsaħħar biex jaħlifli li il Cavalier iħobbni u li ma jħobbx ħlief lili chien dac il fomm stess li giegħel lil dac il misħut skalli jitfa ġo'l bir ta's-schiechen lil ħija stess ? Jista katt icun li f'id-dinja haŭn nies hecc karrieka, hecc ta' kalb samma, hecc bogħod mn'Alla, u li ŭieħed minn daŭna hu dac il bniedem li għalieh kiegħda naħli xbubiti, li'mhabba fih kiegħda nixrob dan l-imrar hecc kalil ? Le, le, ma jistax icun. Ambroġ jobogħdu għal meŭt, Ambroġ kiegħed ikarrak bija biex ibegħidni minnu. U chif jista jcun li bidilni ma' Marija, dic li tant chien imakdar, dic li dejjem, meta urejtu li għajni għocritni għal xi ħaġa, ħalifli li ma jaħmelx, li ma jistax jara b'għajnejh ?'. . . .

Iżda dana it-tgħeŭdin sarritu ġo kalbha. Chif setgħet katt tissogra tgħidu lil Ambroġ, f'dac il ħin, li chien mitluf dic it-telfa collha contra De Saqueville ? U biex ma jokgħodx igħeŭden fuk l-aħħar chelmiet ta' Petrozz: 'Carmena. . . . għada'. . . Hamid". . . . rat chif għamlet biex iġgiegħel lil Ambroġ icompli dac li chien igħid. Għalecc staksietu:—"U Marija x'sar minnha? Chif ŭakgħet taħt idejh?" U imbagħad, b'leħen li ried donnu inigghež, compliet kaltlu:—"Mela m'hux jien biss tlift għakli ŭara il Cavalier". . . .

(jissocta.)

★

TIFSIR TA'L-LOGĦOB TA'L GIMGĦA L-OĦRA

L-Indovinalja ta'l gimgħa l-oħra chienet din:— Li ir-ragel igib "ra" kuddiem u il mara iġgibha ŭara. Fissruha tajjeb: A. Formosa ta'r-Rabat, Carmelo Cassar ta' Bormla, Antonio Vella ta' Bormla u Gaetano Grixti ta' Ħal Luka.

TAĦBIL IL MOĦĦ

Liema hu l-acbar difett ta'l mara, u għala ?

L-imsieħeb li jcun ħallas u li jibgħat sa nhar it-Tlieta, f'il għaxija, l-aħjar tŭiegiba jieħu caxxa sigarretti ta' 250 "Imperial" ta' Alfredo Caruana ta' Ta's-Sliema.

IL PREMJU TA'N-NOFS LIRA ma ħadu ħadd, għaliex ma ircevejtx in-numru li chien hemm mitlub ta'tŭiegib. In-numru ta't-tŭelidijiet ma tul ix-xahar ta'Settembru li ħareġ chien, scond ir-rapport ta'r-Registru Pubblicu, stampat f'il "Gazzetta ta'l Gvern," 624. L-actar li ŭasal krib hu Jos: Bugeja ta'r-Rabat. Il dana, għad li ma għandux dritt, sejjer natieħ minn jeddi copja ta'l "Maħbub ta' Gesù;" u il Concors sejjer narġa nagħmlu taħt l-istess condizzjonijiet ta' kabel għa'x-xahar ta' Ottubru, biss minn f'loc li nati nofs lira premju, nati abbonament għal sena ta'n'"Naħla" b'xejn.

It-tŭiegib għal Concors ta's-Sbuħija, għal darb'oħra,

Il Chirurgu-Dentista Alfonso Urso javża lil clienti tiegħu li mar jokgħod f'il pjazza ta' Raħal Ġdid, seŭŭa seŭ bisŭit il għajn.

Stamperija «Excelsior» 37, Strada San Giovanni, Il Belt.